

AZ APOSTOLI PENITENCIÁRIA JEGYZÉKE
A BELSŐ FÓRUM FONTOSSÁGÁRÓL ÉS A SZENTSÉGI PECSÉT SÉRTHETETLENSÉGÉRŐL

(A gyónás pecsétje)

„Isten Fia ugyanis megtestesülésével valamiképpen minden emberrel egyesült”,¹ cselekedeteivel és szavaival rávilágított az ember legnagyobb és sérthetetlen méltóságára. Önmagában – halálával és feltámadásával –, legyőzve a bűn és a halál sötéttségét helyreállította az elesett emberiséget és mindazok számára, akik hisznek benne, feltárta Atyjával való kapcsolatát. A Szentlélek kiárasztásával pedig megszentelte az Egyházat, a hívők közösségét, amely az Ő valóságos teste és amely részt kapott az Ő prófétai, királyi és papi hatalmából, hogy az Egyház az Ő jelenlétének és küldetésének folytatása legyen a világban, minden korban hirdetve az Igazságot az embereknek és elvezetve őket Krisztus fényének ragyogásához, hogy az Igazság valóban megérintse és átalakítsa az életüket.

Úgy tűnik, hogy az emberi történelem mostani zavaros időszakában a növekvő műszaki-tudományos fejlettség nem társul a megfelelő etikai és társadalmi fejlődéssel, hanem valóságos kulturális és erkölcsi „visszafejlődés”, amely Istenről megfedkezve – ha nem is kifejezetten ellenségesen – minden területen és szinten képtelenné válik az emberi létezésnek és ezzel együtt az egyház életének alapvető kereteit felismerni és tiszteletben tartani.

„Ha a technikai haladással nem párosul az ember erkölcsi formálásában, »a belső ember növekedésében« való haladás, akkor az nem haladás, hanem fenyegetés az ember és a világ számára”.² Az egyéni és a tömegkommunikáció területén is mértéktelenül nőnek a „technikai lehetőségek”, de nem növekszik ezzel párhuzamosan az igazság iránti szeretet, az igazság keresése iránti elkötelezettség, az Isten és az emberek előtti felelősségtudat; így aggasztó kiegyensúlyozatlanság alakul ki az eszközök és az etika között. Úgy tűnik, hogy a kommunikációs túlburjánzás az igazság és következésképpen Isten és az ember ellen fordul: Jézus Krisztus, az emberre lett Isten és az Egyház, az ő történelmi és valóságos jelenléte ellen.

Az utóbbi évtizedeket egyfajta „mohóság” jellemzi a hírek iránt, szinte teljesen figyelmen kívül hagyva azok megbízhatóságát és szükségességét, olyannyira, hogy a „kommunikáció világa” mintha „helyettesíteni” akarná a valóságot, manipulálva annak mind az érzékelését, mind a megértését. Sajnos az egyházi személyek – akik a világban élnek és néha úgy is gondolkodnak, mint a világ – sem védettek ezektől a gondolatoktól, amelyek bizonyos módon betegessé válhatnak. Még a hírek körében is gyakran előfordul, hogy értékes energiákat pazarolnak el olyan „hírek” – vagy egyenesen „botrányok” – keresésére, amelyek megfelelnek a többség véleményének, és e hírek céljai idegenek az Egyház isteni és emberi céljaitól. Ez hátráltatja, hogy hirdessük az evangéliumot minden teremtménynek és veszélyezteti a missziós munka feltételeit. Alázatosan fel kell ismernünk, hogy még a klérus sem mentes ettől a tendenciától, még a hierarchia legmagasabb fokán sem.

¹ II. Vatikáni Zsinat, *Gaudium et Spes* kezdetű lelkipásztori konstitúció az Egyházzal a mai világban (1965. december 7.), 22. sz.

² XVI. Benedek, *Spe salvi* (2007. november 20.), 22. sz.

Amiatt, hogy legfelsőbb fórumként a közvélemény ítéletére hivatkozunk, gyakran kerülnek nyilvánosságra mindenféle – köztük a leginkább személyes és bizalmas területekre tartozó – információk, ez pedig elkerülhetetlenül kihat az egyház életére, meggondolatlan ítéletekre késztet – vagy legalábbis ösztönöz –, jogtalanul és helyrehozhatatlanul károsítja mások jó hírnevét, valamint megsérti a magánszféra védelmének minden embert megillető jogát (vö. CIC 220. kán.) Szent Pálnak a Galatákhöz intézett szavai ebben az összefüggésben különösen is aktuálisak: „Testvérek, a meghívásokat szabadságra szól, csak ne éljete vissza a szabadsággal a test javára, hanem szeretettel szolgáljatok egymásnak. De ha marjátok és rágjátok, vigyázzatok, nehogy felfaljátok egymást!” (Gal 5,13.15).

Ebben az összefüggésben egy bizonyos nyugtalanító „negatív előítélet” látszik megerősödni a Katolikus Egyházzal szemben, amelynek létezése kulturálisan és társadalmilag újraértelmeződik, egyrészt a hierarchián belül is előforduló feszültségek, másrészt a közelmúltban az egyes papok által elkövetett szörnyű visszaélésekkel kapcsolatos botrányok miatt. Ez az előítélet megfelel az Egyház valódi természetéről, valódi történelméről és arról a valódi, jótékony hatásról, amelyet az emberek életére mindig is gyakorolt és gyakorol. Egyes esetekben pedig eljut arra az igazolhatatlan megállapításra, hogy bizonyos területeken az Egyháznak a saját jogrendszerét azon államok polgári törvényeihez – mint a jogszerűség és korrektség egyetlen lehetséges „garanciájához” – kellene igazítania, amelyekben él.

Mindezek fényében az Apostoli Penitenciária helyénvalónak tartotta, hogy e „jegyzékkel” közbeavatkozzon, hangsúlyozza azoknak az egyházi és társadalmi kommunikációban gyakran előforduló fogalmaknak a fontosságát, amelyek ma idegennek tűnnek a közvélemény és néha a polgári jogi rendszerek számára is, elősegítve azok jobb megértését. Ezek pedig: a szentségi pecsét, a titoktartás a szentségen kívüli belső fórumon, a hivatali titoktartás és a minden más közléshez kapcsolódó feltételek és korlátok.

1. A szentségi pecsét

A közelmúltban a Szentatya, Ferenc pápa a kiengesztelődés szentségéről szólva meg kívánta erősíteni, hogy a szentségi pecsét alól nincs felmentés és nincs felette rendelkezés: „maga a kiengesztelődés egy olyan jó, amelyet az Egyház bölcsessége mindig is teljes erkölcsi és jogi erejével a szentségi pecséttel védett. Ez a pecsét, bár a modern mentalitás nem mindig érti, a szakramentum szentsége és a bűnbánó lelkiismereti szabadsága szempontjából nélkülözhetetlen; a gyónónak mindenkor biztosnak kell lennie abban, hogy a szentségi beszélgetés a gyóntatószék titka marad, a kegyelemre megnyíló lelkiismerete és Isten között, a pap szükséges közvetítésével. A szentségi pecsét nélkülözhetetlen, semmilyen emberi hatalom nem gyakorolhat fölötte joghatóságot és nem is tarthat erre igényt”.³

A gyónási titok sérthetetlen mivolta közvetlenül a kinyilatkoztatott isteni törvényből ered és a szentség természetében gyökerezik, ami nem enged kivételt nemhogy polgári, de még egyházi vonatkozásban sem. Valójában a kiengesztelődés

³ FERENC PÁPA, *Üzenet az Apostoli Penitenciária 30. Belső fórum tanfolyamának résztvevőjéhez* (2019. március 29.).

szentségének ünneplésébe a keresztyénség és az Egyház lényege van belefoglalva: Isten Fia emberré lett, hogy megmentsen bennünket, és úgy határozott, hogy a megváltói küldetésbe „szükséges eszközként” bevonja az Egyházat és benne azokat is, akiket kiválasztott, elhívott és szolgálatára rendelt.

Hogy kifejezze ezt az igazságot, az Egyház mindig is azt tanította, hogy a papok a szentségek ünneplése során *in persona Christi capitis*, vagyis Krisztusnak mint Főnek a személyében cselekszenek: „Krisztus »magához vonz minket« és megengedi, hogy egységben legyünk vele. Ő egyesít bennünket az ő »én«-jével. Tehát ezzel a cselekedetével; azzal, hogy »magához vonz« minket, hogy a mi »én«-ünk egyesüljön az övével, megvalósítja papságának állandóságát, egyediségét. [...] Ez az Ő »Én«-jével való egyesülés az, ami az átváltoztatás szavaiban megvalósul. Ugyanígy a »feloldozlak téged« szavakban is, mert egyikünk sem tudna feloldozni a bűnök alól, hanem Krisztus »Én«-je, Isten »Én«-je az, aki egyedül képes feloldozni”.⁴

Minden bűnbánó, aki alázattal keres fel egy papot, hogy megvallja bűneit, ezzel tanúságot tesz a megtestesülés nagy misztériumáról, az Egyház és a szolgálati papság természetfeletti lényegéről, amelyeken keresztül a feltámadt Krisztus találkozik az emberrel, szentségileg – tehát valóságosan – megérinti az életüket és megmenti őket. Ezért a szentségi pecsétnek a gyóntató általi védelme – ha szükséges, egészen a vére ontásáig (*usque ad sanguinis effusionem*) – nemcsak a bűnbánó iránti köteles „hűség” cselekedetét jelenti, hanem sokkal többet: egy olyan szükséges tanúságtételt – „mártíriumot” –, amely közvetlenül Krisztus és az Egyház egyetlen és egyetemesen üdvözítő mivoltáról tesz tanúságot.⁵

A gyónási pecsét anyagát jelenleg *Az Egyházi Törvénykönyv* 983–984. kánonja és az 1388. kánon 1. §-a, valamint a *Keleti Egyházak Kánonjainak Törvénykönyve* 1456. kánonja, továbbá a *Katolikus Egyház Katekizmusának* 1467. pontja szabályozza. Ez utóbbiban nem azt olvassuk, hogy az Egyház saját tekintélye alapján „megállapítja”, hanem hogy „kinyilvánítja” – azaz mint megmásíthatatlan tény ismeri el, amely éppen a Krisztus által alapított szentség szent mivoltából ered –, „hogy minden pap, aki gyóntat, a legsúlyosabb büntetés terhe mellett köteles a bűnbánó által meggyónt bűnökre vonatkozóan abszolút titkot tartani”.

A gyóntatónak teljes mértékben tilos a bűnbánót bármilyen okból, szóval vagy bármilyen más módon elárulni (CIC 983. kán. 1. §), valamint a gyónás során szerzett ismereteket a bűnbánó kárára felhasználni, még akkor is, ha a leleplezés veszélye kizárt (CIC 984. kán. 1. §). A tanítás a későbbiekben segítette a szentségi pecsét tartalmának további pontosításában, amely magában foglalja „mind a bűnbánó, mind másoknak a bűnbánó gyónásából ismert összes bűnét, legyen az halálos vagy bocsánatos, titkos vagy nyilvános, mivel az a feloldozás érdekében közöltetett, ezért a gyóntató a szentségi tudás alapján ismeri”.⁶ A szentségi pecsét tehát mindenre

⁴ XVI. BENEDEK, *Beszélgetés a papokkal* (2010. június 10.). [szerk.: *Lényeges különbség van a szöveg olasz és angol változata között. A dokumentum olasz verziója kevesebbet idéz XVI. Benedek pápa beszédéből. A magyar fordítás ebben az esetben az angol verziót követi.*]

⁵ Vö. HITTANI KONGREGÁCIÓ, *Dominus Iesus*, Nyilatkozat Jézus Krisztus és az Egyház egyetlen és egyetemesen üdvözítő mivoltáról (2000. augusztus 6.).

⁶ V. DE PAOLIS–D. CITO, *Sanctions in the Church*. Commentary on the Code of Canon Law, Book VI, Vatican City, Urbaniana University Press, 2000, 345.

vonatkozik, amivel a bűnbánó megvádolta magát, még abban az esetben is, ha a gyóntató nem ad feloldozást – ha a gyónás érvénytelen lenne vagy valamilyen okból a gyóntató nem adna feloldozást, a pecsétet meg kell tartani.

A pap ugyanis „*non ut homo, sed ut Deus*” – nem mint ember, hanem mint Isten – ismeri a bűnbánó bűneit,⁷ olyannyira, hogy egyszerűen „nem tudja”, amit a gyónásban hallott, mert azt nem emberként, hanem egyenesen Isten nevében hallgatta meg. A gyóntató tehát anélkül, hogy a lelkiismeret ellen vétene, „meg is esküdhet”, hogy „nem tudja” azt, amit csak Isten szolgáljaként tud. Sajátos természete miatt a szentségi pecsét „belsőleg” is köti a gyóntatót, olyannyira, hogy a gyónásra való szándékos emlékezés tilos, minden önkéntelen emlékezést pedig el kell nyomnia. A pecsétből származó titok azokat is köti, akik bármilyen módon tudomást szereztek a gyónásban elhangzó bűnökről: „Titoktartásra köteles a tolmács is, ha szerepel, valamint mindazok az egyéb személyek, akik a gyónásból bármilyen módon tudomást szereztek a bűnökről” (CIC 983. kán. 2. §).

Jellege miatt a szentségi pecsét által előírt abszolút tilalom azt is megakadályozza, hogy a pap akár magával a bűnbánóval a gyónás tartalmáról a szentségen kívül beszélgesse, „kivéve, ha a bűnbánó kifejezett – és még jobb, ha nem kérésre történő – beleegyezését adja”.⁸ A pecsét tehát túlnyúlik a bűnbánó rendelkezésén is, akinek a szentség kiszolgáltatását követően nem áll hatalmában a gyóntatót a titoktartás alól feloldani, mert annak kötelezettsége közvetlenül Istentől származik.

A szentségi pecsét és a bűnbocsánat szentségének védelme soha nem válhat a gonosszal való hallgatólagos megegyezés formájává, ellenkezőleg: ezekben rejlik az egyetlen igazi ellenszer az embert és az egész világot fenyegető gonosszal szemben; valódi lehetőséget biztosítanak arra, hogy átadjuk magunkat Isten szeretetének, engedjük, hogy ez a szeretet megtérítsen és átalakítson minket, miközben megtanulunk konkrétan megfelelni neki a saját életünkben. A világi törvényeket megsértő bűnök esetében soha nem szabad a bűnbánót a feloldozás feltételeként arra kötelezni, hogy a polgári igazságszolgáltatáshoz forduljon, mivel minden jogrendszer elismeri azt a természetes elvet, amely szerint *nemo tenetur se detergere* („senki sem köteles önmagát feladni”). Ugyanakkor azonban a kiengesztelődés szentségének struktúrájához az érvényesség feltételeként hozzátartozik a gyónó őszinte bűnbánata és szilárd elhatározása arra, hogy megjavul és nem követi el újra az adott rosszat. Amennyiben a bűnbánó egy másik ember gonoszságának áldozata lett, a gyóntatónak az a feladata, hogy tájékoztassa őt a jogairól, valamint azokról a konkrét jogi eszközökről, amelyekhez folyamodhat, hogy az esetet a polgári és/vagy egyházi bíróságon feljelentsen és az igazságszolgáltatás segítségét kérje.

Minden olyan politikai intézkedés vagy törvényalkotási kezdeményezés, amelynek célja a szentségi pecsét sérthetetlenségének „erőszakos megváltoztatása”, elfogadhatatlan támadást jelentene a *libertas Ecclesiae* („az Egyház szabadsága”) ellen, amely nem az egyes államoktól, hanem Istentől kapja legitimitását; egyben megsértene a vallásszabadságot, amely minden más szabadság jogi alapja, beleértve az egyes

⁷ AQUINÓI SZENT TAMÁS, *Summa Theologiae*, Suppl., 11, 1, ad 2.

⁸ II. JÁNOS PÁL PÁPA, *Beszéd az Apostoli Penitenciária tagjaihoz és a római bazilikák penitenciáriusaihoz*, 1994. március 12., 4. sz.

polgárok, a bűnbánók és a gyóntatók lelkiismereti szabadságát is. A pecsét megsértése azonos lenne a bűnös emberben jelen lévő szegény megsértésével.

2. A szentségen kívüli belső fórum és a lelkivezetés

A belső fórum jogi-morális területéhez tartozik az ún. „szentségen kívüli belső fórum”, amely mindig bizalmasan kezelendő, de a bűnbánat szentségén kívül esik. Az Egyház ebben is küldetését és üdvözítő hatalmát gyakorolja: itt nem bűnöket bocsát meg, hanem kegyelmeket ad, jogi korlátozásokat old fel (ide tartoznak például a cenzúrák) és törődik mindazzal, ami a lelkek megszentelését, tehát a hívők saját, belső és személyes szféráját érinti.

A szentségen kívüli belső fórumhoz sajátos módon tartozik a lelkivezetés, amelynek keretében a hívő a saját megtérésének és megszentelődésnek útját egy adott papra, megszentelt életet élő személyre vagy laikus hívőre bízta.

A papok ezt a szolgálatot a Krisztus képviselőjeként kapott küldetésük alapján végzik, amelyet az egyházi rend szentsége ruház rájuk és amelyet az Egyház hierarchikus közösségében kell gyakorolniuk az ún. *tria munera*, vagyis „három hivatal” révén, amely alatt a tanítás, a megszentelés és a kormányzás feladatát értjük, a laikusok pedig keresztségük és a Szentlélek ajándékai erejében.

A lelkivezetés során a hívő szabadon megnyitja lelkiismeretének titkát a lelkivezető/-kísérő előtt, hogy eligazítást és támogatást kapjon Isten akaratának megismerésében és teljesítésében.

Ebből következően ez a sajátos terület is megkövetel bizonyos titoktartást *ad extra*, „kifelé”, amely a lelki beszélgetések természetéhez tartozik és amely minden személynek a magánszféra tiszteletben tartásához való jogából fakad (vö. CIC 220. kán.). Bár csak analógiájaként annak, ami a bűnbánat szentségében történik, a lelkivezető tudomást szerez a hívő lelkiismeretéről a Krisztussal való „különleges” kapcsolata révén, amely az életszentségből és amennyiben klerikus, a kapott szent rendből ered.

A lelkivezetés különleges bizalmi légkörét az a törvény által szentesített tilalom is biztosítja, hogy nemcsak a gyóntató, hanem a lelkivezető véleményét sem szabad kikérni a szent rendekhez bocsátás (admissio) alkalmával vagy a papnövendékek szemináriumából való elbocsátásakor (vö. CIC 240. kán. 2. §; CCEO 339. kán. 2. §). Hasonlóképpen a 2007-ben kiadott *Sanctorum Mater* instrukció, amely a szentté avatási ügyekben az egyházmegyei vagy eparchiális vizsgálatok lefolytatására vonatkozóan azt írja, hogy: „nem engedhető meg, hogy az Isten szolgájának rendes gyóntatói vagy lelkivezetői a szentségi gyónáson kívüli lelkiismereti fórumon szerzett tudás alapján tanúskodjanak az Isten szolgájáról”.⁹ A szükséges titoktartási kötelezettség annál „természetesebb” lesz a lelkivezető számára, minél inkább megtanulja felismerni a rajta keresztül Krisztushoz forduló hívek szabadságának misztériumát és hagyja, hogy ez megérintse őt; a lelkivezetőnek saját küldetését és életét kizárólag Isten előtt, az Ő dicsőségének, az adott személy, az Egyház és az egész világ üdvösségének szolgálatában kell értelmeznie.

⁹ Vö. Szenttéavatási Ügyek Kongregációja, *Sanctorum Mater* (2007. május 17.), 101. cikkely, 2. §.

3. Titkok és a közlést érintő más korlátok

A titoktartás pecsétje alatt tett bizalmas közlések, valamint az úgynevezett „szakmai titkok” más jellegűek, mint a szentségi és a szentségen kívüli belső fórumra tartozók, és meghatározott csoportokba tartozó személyek rendelkeznek velük, mind a polgári társadalomban, mind pedig az egyházi struktúrában, az egyénre vagy a közösségre ruházott különleges tisztség alapján.

Az ilyen titkokat a természetjog értelmében mindig meg kell őrizni „azon kivételes esetektől eltekintve – ahogyan a Katolikus Egyház Katekizmusának 2491. pontja kimondja –, amikor a titok megtartása komoly károkat okozhat az azt közlő, meghallgató vagy egy harmadik személynek, s a kár csak az igazság nyilvánosságra hozatalával kerülhető el”.

A titoktartás sajátos esete a „pápai titok”, amely az Apostoli Szentszék szolgálatába tartozó egyes tisztségek gyakorlásához kapcsolódó eskü alapján kötelez. Míg a titoktartási eskü mindig *coram Deo*, „Isten előtt” köti azt, aki azt letette, addig a „pápai titokkal” kapcsolatos eskü végső indoka az egyház közjáva és a *salus animarum*, a „lelkek üdvössége”. Az eskü feltételezi, hogy a közjót és a *salus animarum* követelményeit – beleértve a pecsét alá nem tartozó információk felhasználását is – egyedül az Apostoli Szentszéknek szabad és kell helyesen értelmeznie, a római pápa személyében, akit Krisztus Urunk a hit egységének és az egész Egyház közösségének látható princípiumává és alapjává tett.¹⁰

Ami a kommunikáció egyéb területeit illeti, mind a nyilvános, mind a magánéletben, azok minden formájában és megnyilvánulásában az Egyház bölcsessége szerint mindig alapvető kritérium az Úr által kimondott és a Lukács-evangéliumban leírt „arany szabály”: „Úgy bánjatok az emberekkel, ahogy akarjátok, hogy veletek is bánjanak” (Lk 6,31). Ily módon az igazság közlésében éppúgy, mint az elhallgatásában – ha a kérdezőnek nincs joga megismerni azt – mindig a testvéri szeretet parancsához kell igazodnunk, szem előtt tartva mások javát és biztonságát, a magánélet és a közjó tiszteletben tartását.¹¹

Mint a testvéri szeretet által diktált, az igazság közlésére vonatkozó különleges kötelességet, nem lehet nem megemlíteni az Úr által tanított „testvéri feddést” és annak különböző fokozatait. Szükség esetén és amennyiben a konkrét körülmények lehetővé teszik és megkövetelik, továbbra is ez marad a viszonyítási pont: „Ha testvéred megbántott, menj, és figyelmeztess négy szemközt. Ha hallgat rád, megnyered testvéredet. Ha nem hallgat rád, vigyél magaddal egy vagy két másik embert, hogy két vagy három tanú bizonyítsa a dolgot. Ha ezekre sem hallgat, jelentsd az egyháznak. Ha az egyházra sem hallgat, vedd úgy, mintha pogány volna vagy vámos” (Mt 18,15–17).

A tömegkommunikáció korában, amikor minden információ „éget” és az emberek életének egy részét el is égeti, újra meg kell tanulnunk, hogy milyen ereje és rombolóképesége is van a szónak. Éberén kell őrködnünk, hogy a szentségi pecsétet soha senki ne sértse meg és féltékenyen őriznünk az egyházi szolgálat gyakorlásához

¹⁰ Vö. II. Vatikáni Zsinat, *Lumen Gentium* kezdetű dogmatikus konstitúció az Egyházzal (1964. november 21.), 18. sz.

¹¹ Vö. A Katolikus Egyház Katekizmus, 2489.

kapcsolódó szükséges titoktartást, miközben kizárólag az igazságot és az emberek tökéletes javát tartjuk szem előtt.

Az egész Egyház számára kérjük a Szentlélektől az igazság szeretetét az élet minden területén és minden körülményei között, kérjük azt a képességet, hogy miközben minden teremtménynek hirdetjük az evangéliumot, teljes mértékben megőrizzük a vértanúságra való készséget a szentségi pecsét sérthetlenségének védelmében, valamint a szükséges óvatosságot és bölcsességet, hogy elkerüljük a magán-, a társadalmi és az egyházi élethez tartozó információk minden olyan eszközszerű és téves felhasználását, amely sértheti a személy méltóságát és magát az Igazságot, ami nem más, mint Krisztus, az Egyház Ura és Feje.

A szentségi pecsét féltékeny őrzése és a szükséges tapintat, amely a szentségen kívüli belső fórumhoz és más szolgálati cselekményekhez kapcsolódik, a péteri és a máriás dimenzió sajátos szintézisét mutatja az Egyházban.

Péterrel együtt Krisztus Menyasszonya, az Egyház őrzi a „kulcsok hatalmának” intézményesített szolgálatát a történelem végéig; a Boldogságos Szűz Máriához hasonlóan az Egyház „megőrizte szívében mindazt, ami történt” (vö. Lk 2,51b), tudva, hogy benne tükröződik az a fény, amely minden embert megvilágít és amelyet a személyes lelkiismeret és az Isten közötti szent térben feltétlenül szükséges őrizni, védeni és óvni.

Ferenc pápa 2019. június 21-én jóváhagyta a jelen jegyzéket és elrendelte annak közzétételét.

Kelt Rómában, az Apostoli Penitenciária székhelyén, Urunk 2019. évében, június 29-én, Szent Péter és Pál apostolok ünnepén.

Mauro Piacenza bíboros
Főpenitenciárius

Mons. Krzysztof Nykiel
régens